

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22.01.2014, sp. zn. 30 Cdo 2533/2013, ECLI:CZ:NS:2014:30.CDO.2533.2013.1

Číslo: 29/2014

Právní věta: Náklady řízení spočívající v nákladech na obhajobu v trestním řízení, které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozsudkem, nelze odepřít poškozenému (jako náklady, které nebyly vynaloženy účelně ve smyslu § 31 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů) jen proto, že jde o náklady vynaložené na obhajobu druhým obhájcem poškozeného.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 22.01.2014

Spisová značka: 30 Cdo 2533/2013

Číslo rozhodnutí: 29

Číslo sešitu: 3

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Náhrada škody, Náklady řízení, Odpovědnost státu za škodu

Předpisy: § 237 o. s. ř. ve znění od 01.01.2013
§ 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř. ve znění od 01.01.2013
§ 243e odst. 1 o. s. ř. ve znění od 01.01.2013
§ 243e odst. 2 o. s. ř. ve znění od 01.01.2013
§ 31 odst. 1 předpisu č. 82/1998Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O b v o d n í s o u d p r o P r a h u 4 r o z s u d k e m z e d n e 2 9 . 1 . 2 0 1 3 u l o ž i l ž a l o v a n é p o v i n n o s t z a p l a t i t ž a l o b c i 6 0 0 0 0 K č s ú r o k y z p r o d l e n í s p e c i f i k o v a n ý m i t a m t é ž , ž a l o b u o h l e d n ě 7 2 0 7 0 K č s ú r o k y z p r o d l e n í z a m í t l a r o z h o d l o n á h r a d ě n á k l a d ů r í z e n í .

K o d v o l á n í ž a l o b c e i ž a l o v a n é M ě s t s k ý s o u d v P r a z e r o z s u d k e m z e d n e 3 0 . 5 . 2 0 1 3 r o z s u d e k s o u d u p r v n í h o s t u p n ě v e v y h o v u j í c í č á s t i v ý r o k u z m ě n i l t a k , ž e ž a l o b u z a m í t l c o d o p o v i n n o s t i ž a l o v a n é z a p l a t i t ž a l o b c i ú r o k y z p r o d l e n í z č á s t k y 6 0 0 0 0 K č , j i n a k r o z s u d e k s o u d u p r v n í h o s t u p n ě p o t v r d i l (v ý r o k I .) a r o z h o d l o n á h r a d ě n á k l a d ů o d v o l a c í h o r í z e n í (v ý r o k I I .) .

V ý š e u v e d e n ě h o s e ž a l o b c e d o m á h a l z t i t u l u n á h r a d y š k o d y s p o č í v a j í c í v n á k l a d e c h n a o b h a j o b u v p r o t i n ě m u v e d e n ě m t r e s t n í m r í z e n í , k t e r é s k o n č i l o z p r o š t ů j í c í m r o z s u d k e m V r c h n í h o s o u d u v P r a z e .

O d v o l a c í s o u d s e z t o t o ž n i l j a k s e s k u t k o v ý m i , t a k v z á s a d ě i s p r á v n í m p o s o u z e n í m v ě c i . Ž a l o b c i n á l e ž í n á h r a d a š k o d y , k t e r á m u b y l a z p ů s o b e n a n e z á k o n n ý m r o z h o d n u t í m v e s m y s l u § 7 a § 8 z á k o n a č . 8 2 / 1 9 9 8 S b . , o o d p o v ě d n o s t i z a š k o d u z p ů s o b e n o u p ř i v ý k o n u v e ř e j n ě m o c i r o z h o d n u t í m n e b o

nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) – dále též jen „OdpŠk“. Škoda spočívá v nákladech vynaložených na právní zastoupení (obhajobu). Žalobce byl po celou dobu trestního řízení obhajován JUDr. F. T., který si vyúčtoval odměnu ve výši 60 000 Kč a která mu byla žalobcem zaplacená. Žaloba byla v této části důvodná. Jde-li o další částku 72 070 Kč, kterou žalobce požadoval na nahrazení nákladů na právní zastoupení Mgr. J. B., a to od 7. 6. 2009 do skončení řízení (1. 7. 2009), je žaloba nedůvodná. V případě dalšího obhájce v trestním řízení se nejedná o účelně vynaložené náklady, kterýžto závěr není v příkrém rozporu se základním právem žalobce na obhajobu ve smyslu čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Je svrchovaným právem obviněného zvolit si více obhájců, v takovém případě však z pohledu odpovědnosti státu za škodu nejde o účelně vynaložené náklady. Tomu odpovídá i limitace výše odměny advokátním tarifem, nikoliv vyhláškou č. 484/2000 Sb. (§ 31 odst. 3, věta třetí, OdpŠk).

Co se týče příslušenství pohledávky, odvolací soud se ztotožnil s námitkou žalované, že jeho přiznání by bylo v daném případě v rozporu s dobrými mravy. Stát je povinen nahradit škodu nejpozději do šesti měsíců ode dne, kdy poškozený nárok řádně uplatnil. Až marným uplynutím této lhůty se stát jako dlužník z odpovědnostního závazkového vztahu ocitá v prodlení a teprve ode dne následujícího po uplynutí lhůty jej stíhá povinnost zaplatit poškozenému úrok z prodlení.

Žalobce uplatnil u žalované nárok na náhradu škody spočívající v náhradě nákladů právního zastoupení v trestním řízení ve výši 450 000 Kč bez jakéhokoliv bližšího vysvětlení a doložení, že mu v této výši škoda vznikla, resp. že náklady v takové výši vynaložil.

Žalovaná v rámci předběžného projednání nároku v šestiměsíční lhůtě neměla objektivní možnost výši nákladů zjistit, resp. zjistit to, že je žalovaný skutečně vynaložil. Proto odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně změnil, jak uvedeno výše.

Proti všem výrokům tohoto rozsudku podal žalobce dovolání s tím, že „obdobná věc nebyla rozhodována dovolacím soudem.“ Rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Dovolatel má za to, že nepřiznání úroku z prodlení nemá oporu v žádném právním předpise. Zjevně „excesivní, nelogický a nespravedlivý“ je názor odvolacího soudu, že je povinností poškozeného, aby definoval v rámci předběžného projednání nároku jednotlivé úkony právní služby a fakticky tak zpracoval agendu státu. Dovolatel má za to, že řádně uplatnil svůj nárok na náhradu škody ve smyslu § 14 OdpŠk. Žádost o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění je právním úkonem, který je schopen učinit kdokoli bez právní pomoci. Odvolací soud měl také hodnotit postup žalované v rámci soudního řízení a její přístup k odškodnění žalobce. Žalovaná ani po seznámení se s žalobou neplnila, a to ani na jistinu a ani na úrok z prodlení.

Závěr odvolacího soudu, že „druhý obhájce ve věci nebyl nutný a že není nutno hradit úkony tohoto obhájce“, je v příkrém rozporu se základním právem žalobce na obhajobu ve smyslu čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Je věcí taktiky obhajoby, jak bude obviněný postupovat, kolik bude mít obhájců, jaké úkony budou činit, zda je případně budou doplňovat, co v nich budou uvádět atd. Za škodu je nutno považovat to, co bylo na obhajobu vyplaceno jako za celek. Není rozhodné, zda žalobce na jednom z advokátů ušetřil a na jiném naopak uhradil více, a je nutno výdaje na obhajobu posuzovat jako jeden nedílný celek. Žalobce navrhl, aby dovolací soud zrušil jak rozsudek odvolacího soudu, tak i rozsudek soudu prvního stupně a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud jakožto soud dovolací při projednání dovolání a rozhodnutí o něm postupoval podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění účinném od 1. 1. 2013 (viz přechodné ustanovení čl. II, bod 7, zákona č. 404/2012 Sb.).

Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou, zastoupenou podle § 241 odst. 1 o. s. ř.

Dovolání splňuje zákonem vyžadované náležitosti (§ 241a odst. 2 o. s. ř.), a Nejvyšší soud se proto dále zabýval otázkou jeho přípustnosti.

Podle § 237 o. s. ř. není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu nebo která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

Podle § 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř. „dovolání podle § 237 není přípustné proti rozsudkům a usnesením, v nichž dovoláním napadeným výrokem bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč, ledaže jde o vztahy ze spotřebitelských smluv, o pracovněprávní vztahy nebo o věci uvedené v § 120 odst. 2; k příslušenství pohledávky se přitom nepřihlíží.“

Dovolatel brojí i proti té části rozsudku odvolacího soudu, v níž byl rozsudek soudu prvního stupně změněn ve vyhovující části co do povinnosti žalované zaplatit žalobci úroky z prodlení z částky 60 000 Kč od 21. 5. 2010 do 29. 1. 2013.

I podle občanského soudního řádu ve znění účinném od 1. 1. 2013 platí, že „při posouzení, zda dovoláním dotčeným výrokem rozsudku odvolacího soudu bylo rozhodnuto o peněžitém plnění převyšujícím částky uvedené v ustanovení § 238 odst. 2 písm. a) o. s. ř. (nyní tedy § 238 odst. 1 písm. d) – pozn. dovolacího soudu), se k „příslušenství“ uplatněného nároku nepřihlíží, ledaže by samostatně (tj. bez současného uplatnění nároku samotného) tvořilo předmět řízení“ (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 1. 1998, sp. zn. [2 Cdon 322/97](#), uveřejněné pod č. 62/98 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Pakliže tedy příslušenství pohledávky (zde zákonný úrok z prodlení) tvoří samostatný předmět dovolacího řízení, je naplnění podmínky přípustnosti dovolání podle § 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř. ve vztahu k tomuto předmětu řízení zvažováno samostatně.

V daném případě se dovoláním napadená část rozsudku odvolacího soudu týkala úroku z prodlení ve výši 8 % z částky 60 000 Kč od 21. 5. 2010 do 30. 6. 2010, ve výši 7,75 % z částky 60 000 Kč od 1. 7. 2010 do 30. 6. 2012, ve výši 7,5 % z částky 60 000 Kč od 1. 7. 2012 do 31. 12. 2012 a ve výši 7,05 % z částky 60 000 Kč od 1. 1. 2013 do 29. 1. 2013. Celková výše úroku z prodlení tak činila 12 443,96 Kč. V této části rozsudku odvolacího soudu nebylo rozhodnuto o plnění převyšujícím 50 000 Kč, a dovolání proto není v této části přípustné. Dovolací soud z tohoto důvodu dovolání v této části podle § 243c odst. 1 o. s. ř. odmítl.

V rozsahu, v němž dovolání směřuje proti té části rozsudku odvolacího soudu, v níž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně v zamítavé části, je dovolání přípustné, neboť dovolací soud se ve své rozhodovací praxi dosud nezabýval otázkou, zda se v případě, že si obviněný (obžalovaný) zvolil ke své obhajobě v trestním řízení dalšího obhájce (advokáta), jedná o účelně vynaložené náklady řízení ve smyslu § 31 odst. 1 OdpŠk.

Nejvyšší soud se ve své dosavadní rozhodovací činnosti vyjádřil k řadě případů neúčelně vynaložených nákladů na zrušení či změnu nezákonného rozhodnutí či nápravu nesprávného úředního postupu ve smyslu § 31 OdpŠk.

Tak v rozsudku ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. [30 Cdo 101/2013](#), uvedl: „Základní pravidlo vyjádřené v § 59 odst. 1 s. ř. s. stanoví, že každý účastník řízení platí své náklady a náklady, které vzniknou jeho právnímu zástupci. Pouze v případech výslovně uvedených v ustanoveních § 59 odst. 2 a § 60 s. ř. s. je tomu jinak. Stát platí náklady vynaložené na svědečné, znalečné, tlumočné a jiné náklady spojené s dokazováním; úspěšný účastník řízení, nestanoví-li zákon jinak, má právo na náhradu nákladů řízení před soudem, které důvodně vynaložil, proti účastníkovi, který ve věci úspěch neměl. Z uvedeného pravidla vyplývá, že ne všechny náklady řízení, které, byť úspěšný, účastník řízení vynaloží, mu budou nahrazeny. Záleží na účastníkovi samotném, jaké finanční prostředky vynaloží na svoji obranu v soudním řízení. Účastník řízení se může rozhodnout, že mu bude v průběhu řízení poskytovat právní či jinou odbornou pomoc více osob. Jelikož však v téže věci může mít podle příslušných procesních předpisů jen jednoho zástupce, má proti účastníkovi, který ve věci úspěch neměl, v souladu s procesními předpisy, právo na náhradu nákladů na odměnu jen jednoho zástupce. Náklady na druhého právního poradce si hradí účastník řízení sám.“

K hrazení dodatečných mimořádných nákladů řízení neslouží ani § 31 OdpŠk, neboť i podle tohoto ustanovení se přiznává náhrada nákladů řízení podle příslušných procesních předpisů, tj. účelně či důvodně vynaložených nákladů řízení. Ústavní soud v rozhodnutí pléna Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2007, sp. zn. [Pl. ÚS 38/06](#), uvedl, že „účelem této zákonné úpravy je interpretace skutečné škody, spočívající v nákladech vynaložených poškozeným na zrušení nebo změnu nezákonného rozhodnutí anebo nápravu nesprávného úředního postupu, ve smyslu účelně vynaložených nákladů, přičemž za takové lze z pohledu právní jistoty považovat ty, jež jsou stanoveny zvláštním právním předpisem o mimosmluvní odměně.“

Z uvedeného vyplývá, že náhrada nákladů řízení ani náhrada nákladů zastoupení podle zákona č. 82/1998 Sb. nebyla a není založena na zásadě náhrady skutečné škody, ale na tom, že stát za stanovených podmínek hradí účelně či důvodně vynaložené náklady. Za takové lze z pohledu právní jistoty považovat ty, jež jsou stanoveny procesními předpisy nebo zvláštním právním předpisem o mimosmluvní odměně. Náklady zastoupení se proto nahrazují v rozsahu podle zákona č. 177/1996 Sb., advokátního tarifu, a nikoliv podle smluvní odměny za zastupování (rozhodnutí Nejvyššího soudu citovaná v tomto rozhodnutí a vydaná po 1. 1. 2003 jsou dostupná též na internetových stránkách www.nsoud.cz).

V rozsudku ze dne 18. 6. 2010, sp. zn. [25 Cdo 5282/2007](#), Nejvyšší soud uvedl: „Náklady vynaložené obviněným na vlastního tlumočnicka, jenž ve skutečnosti měl plnit účel tlumočnicka ustanoveného a ujistit obviněného v tom, že správně rozumí průběhu řízení, které bylo proti němu vedeno, nelze z objektivního hlediska považovat za účelně vynaložené a jejich náhradu nelze podle zákona č. 82/1998 Sb. přiznat, neboť by tak stát ve skutečnosti byl zavázán nahradit náklady plnící tentýž účel duplicitně.“

S dovolatelem lze souhlasit v tom, že v případě trestního řízení právní řád České republiky umožňuje obviněnému, aby si zvolil pro účely své obhajoby více obhájců. Tato možnost vyplývá zejména z § 37 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, ve znění pozdějších předpisů, ačkoliv sám čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod mluví o obhájci toliko v jednotném čísle („obviněný má právo, aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce“), obdobně též čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Ústavní soud k právu na obhajobu mimo jiné uvedl: „Právo na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny je považováno za obecné ustanovení, z něhož vychází i právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny. Právo na obhajobu (čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny), jehož součástí je i právo na obhajobu bezplatnou či za sníženou odměnu, je nejen ve prospěch a v zájmu trestně stíhané osoby, ale nepochybně také v zájmu demokratického právního státu, založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Stát, má-li zajistit uvedená ústavně garantovaná

práva, musí proto v zákoně upravujícím trestní řízení vytvořit podmínky procesních záruk postavení obhájce i obviněného. Obsah práva na obhajobu má svou pozitivní a negativní složku (srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. [I. ÚS 22/10](#), ze dne 7. 4. 2010 /N 77/57 SbNU 43/). Pozitivní je právo obviněného (též obžalovaného, odsouzeného, podezřelého a dalších osob) hájit se sám či prostřednictvím zvoleného obhájce, popř. právo žádat o jeho ustanovení. Negativní složkou je pak povinnost obviněného v případech tzv. nutné obhajoby „strpět“ obhájce (i když si jej nepřeje) a povinnost všech orgánů činných v trestním řízení dbát těchto práv v rámci celého trestního řízení“ (bod 17 náleží Ústavního soudu ze dne 14. 10. 2010, sp. zn. [I. ÚS 2025/10](#); rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na jeho internetových stránkách <http://nalus.usoud.cz>).

Pozitivní část obsahu základního práva obviněného na právní pomoc při obhajobě v trestním řízení spočívající v možnosti zvolit si obhájce, které je výše uvedeným ustanovením trestního řádu rozšířeno na možnost zvolit si v jednom řízení více obhájců, není z hlediska rozsahu nároku na náhradu škody vůči státu bezbřehá. Bylo by popřením předpokladů pro náhradu škody, zejména pak příčinné souvislosti mezi škodnou událostí (nezákonným zahájením trestního stíhání) a škodou (zde náklady na obhájce), aby stát nahradil i náklady zastoupení zjevně bezúčelného. Proto se uplatní omezení dle § 31 odst. 1 OdpŠk spočívající v tom, že pro účely náhrady škody se musí jednat o náklady na obhajobu vynaložené účelně. Jinými slovy řečeno, uvedené ustanovení nikterak neomezuje právo obviněného zvolit si pro svou obhajobu v jednom řízení dva obhájce, pouze limituje právo poškozeného na náhradu účelně vynaložených nákladů řízení. Takový požadavek je logický, neboť není důvodu pro to, aby kdokoliv hradil náklady na odstranění závadného stavu (zde zrušení či změnu nezákonného rozhodnutí), které nebyly vynaloženy účelně - jinými slovy, které byly vynaloženy, aniž mohly odstranění závadného stavu způsobit.

Z výše uvedeného tak vyplývá, že závěr odvolacího soudu, že „v případě dalšího obhájce nejde o účelně vynaložené náklady“, není pro svou obecnost plně akceptovatelný. Připouští-li procesní předpis, aby účastník řízení (obviněný, obžalovaný atd.) měl více obhájců, nemůže se na případnou náhradu nákladů řízení ve smyslu § 31 OdpŠk vztahovat limit uvedený ve výše citovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. [30 Cdo 101/2013](#). Naopak, obhajoba obviněného v průběhu trestního stíhání dvěma obhájci není zákonem vyloučena (zákon tuto možnost výslovně předpokládá).

Zbývá tedy již jen stanovit kritéria pro posouzení toho, zda jsou náklady na obhajobu druhým obhájcem vynaložené účelně ve smyslu § 31 odst. 1 OdpŠk. Základní vodítko přitom poskytuje již samotné znění daného ustanovení, které staví vztah účelnosti na tom, zda vynaložené náklady vedly ke zrušení nebo změně nezákonného rozhodnutí nebo k nápravě nesprávného úředního postupu.

Dosavadní judikatura vychází z výkladu, že v případě nákladů na obhajobu jedním obhájcem jde vždy o náklady účelně vynaložené, není-li prokázán opak. Tím je jednak respektováno výše zmíněné právo obviněného na obhajobu a zároveň tento výklad umožňuje vyhnout se zjevným obtížím při posuzování účelnosti nákladů vynaložených na obhajobu jako takových, tj. hledání odpovědi na otázku, zda skutečně zastoupení obviněného konkrétním obhájcem přispělo k zastavení trestního stíhání nebo zproštění obžaloby. Ostatně takový přístup by byl absurdní, neboť by vyžadoval po poškozeném tvrzení a prokázání skutečností objektivně nezjistitelných, nebo zjistitelných jen s nemalými obtížemi (například výslechem státních zástupců či soudců, kteří se podíleli na rozhodování v trestním řízení, a zjišťování, do jaké míry k jejich rozhodnutí činnost obhájce přispěla).

Uvedené potíže s posuzováním přispění více obhájců k příznivému výsledku trestního stíhání pro poškozeného vedou k závěru, že účelnost takto vynaložených nákladů na obhajobu lze posuzovat jen ve vztahu k výsledku trestního stíhání, aniž by poškozený musel tvrdit a prokazovat, že nemít dva obhájce, trestní řízení by pro něho skončilo nepříznivě.

Z uvedeného budou dány výjimky jen tehdy, bude-li zjevné, že - stejně jako v případě jediného

obhájce - určité úkony nemohly k výsledku trestního stíhání poškozeného přispět, nebo že jsou úkony dvou obhájců duplicitní (obsahově totožné), což lze z povahy věci s určitostí dovodit výlučně u úkonů písemných.

Je samozřejmě na tom, kdo uplatňuje nárok na náhradu škody spočívající v nákladech vynaložených na obhajobu v trestním řízení, aby účelnost takto vynaložených nákladů (ve smyslu právě uvedených kritérií) tvrdil a prokázal, obvykle se tak stane poukazem na rozhodnutí, jímž bylo trestní řízení skončeno. Poukaz na výjimku by pak měl tvrdit a prokazovat žalovaný škůdce.

Z výše vyložených důvodů považoval dovolací soud rozsudek odvolacího soudu v této části za nesprávný, a proto jej podle § 243e odst. 1 o. s. ř. v rozsahu vymezeném ve výroku I. zrušil. Protože důvody, pro které byl zrušen rozsudek odvolacího soudu, platí také na rozsudek soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud podle § 243e odst. 2 o. s. ř. ve stejném rozsahu také tento rozsudek a věc vrátil soudu prvního stupně ve stejném rozsahu k dalšímu řízení.